

HOOFSTUK 5

EMPIRIESE GEGEWENS EN NAVORSINGBEVINDINGS

5.1 Inleiding

In die voorafgaande drie hoofstukke is inligting ten opsigte van blindheid (as graad van gesiggestremdheid wat ervaar word) as verskynsel, die normale adolessent en dié met gesiggestremdheid se ontwikkeling en verhouding met sy gesin, asook spelterapeutiese assessering en spelterapeutiese tegnieke weergegee.

Die fokus van die studie was 'n spelterapeutiese assessering van die adolessent met gesiggestremdheid in institusionele verband se belewenis van sy verhouding met sy gesin. 'n Leemte is in die literatuur geïdentifiseer, wat aandui dat daar geen navorsing oor bogenoemde kwessie gedoen is nie en dat daar ook min riglyne bestaan om ouers te help om hierdie kinders se behoeftes effektief aan te spreek.

Vir die doel van hierdie studie is empiriese data deur middel van semi-gestruktureerde onderhoude met tien respondente met behulp van 'n spelterapietegniek ingewin. Die navorser het die respondente op grond van doelgerigte steekproeftrekking, waar die kriteria deur die navorser self bepaal is, geselekteer.

In hierdie hoofstuk sal die empiriese gegewens en navorsingbevindings weergegee en geanaliseer word.

5.2 Hoof- en subtemas van die studie

Die volgende hooftemas is vanuit die empiriese data geïdentifiseer:

- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se ervaring van vakansies en/of naweke saam met sy gesin.
- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing van sy gesinslede se persepsie ten opsigte van die vooruitsig dat hy vakansies/naweke huis toe kom.
- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se mening ten opsigte van take en verantwoordelikhede wat in die gesin aan hom toegeken is.
- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing van sy deelname aan die besluitnemingsproses in sy gesin.
- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se perspektief ten opsigte van die behandeling wat hy van sy ouers ontvang - verskil dit op enige manier van dié van sy sibbe?
- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing met betrekking tot die “deel voel” as volwaardige lid van sy gesin.

- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se mening ten opsigte van dinge wat hy sou wou verander met betrekking tot sy grootwordproses.
- Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se raad aan ouers wat kinders met dieselfde gestremdheid het.

Elke hoofteema en die onderskeie subtemas met hul verskillende kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.1 Hoofteema 1: Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se ervaring van vakansies en/of naweke saam met sy gesin

Die eerste hoofteema wat vanuit die empiriese data geïdentifiseer is, is die adolessent met gesiggestremdheid se ervaring van vakansies en/of naweke saam met sy gesin. Hierdie ervaring van die respondente is in drie subtemas onderverdeel, naamlik emosies wat deur die respondente ervaar word, interaksie/verhouding en voorkeurbehandeling. Die subtemas en hul onderskeie kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.1.1 Emosies wat deur die respondente ervaar word

Dit blyk uit die empiriese data dat adolessente met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, ambivalente gevoelens ervaar ten opsigte van vakansies/naweke by hul ouerhuis. Die meeste respondente (ses uit die tien) het laat blyk dat hulle vakansies en naweke as 'n aangename tyd saam met hul gesin ervaar. Respondente het aangetoon dat hulle tydens die lang tye weg van die huis hul gesinslede mis en na hulle verlang. 'n Groot mate van vryheid word ook deur hierdie adolessente ervaar wanneer hulle vakansies/naweke tuis is. Hulle noem dat hulle by hul ouerhuise kan eet, slaap, leer en kom en gaan soos hulle wil, sonder om heeltyd deur reëls en klokke voorgesê te word. Dit word uiters positief ervaar.

Die navorser is van mening dat dit belangrik is dat ouers van 'n adolessent wat gesiggestremd en in instituutsorg is, kennis moet neem van die feit dat hul kind se lewe grotendeels deur 'n stelsel beheer word. Dit is dus noodsaaklik dat die adolessent by die huis die geleentheid gegee moet word om sy eie doen en late te bepaal en self daarvoor te besluit. Die adolessent moet gedurende vakansies/naweke beheer oor alledaagse aspekte gegee word. Vanuit die literatuurstudie (vergeelyk hoofstuk 3, punt 3.2.5) het dit aan die lig gekom dat adolessente met gesiggestremdheid meestal voel dat hulle nie in beheer van hul eie lewens is nie, aangesien hulle selde die geleentheid gegee word om hul eie besluite en keuses te maak. Hierdie aspek is breedvoerig verduidelik en die navorser wil ouers se bewustheid ten opsigte van die negatiewe invloed wat institusionalisering op die adolessent se gevoel van beheer het, verhoog. Ouers kan dus help om hierdie gevoel van verlies aan beheer en kontrole in hul adolessent se lewe tydens naweke en vakansies reg te stel, deur die adolessent die geleentheid en vryheid te gee om self te besluit oor wat hy

wanneer en waar wil doen. Om hierby aan te sluit, het literatuur (vergelyk hoofstuk 2, punt 2.6) ook beklemtoon dat indien adolessente met gesiggestremdheid mobiliteit as funksioneringstaak ten volle bemeester het, dit hulle in staat sal stel om met selfvertroue te kom en gaan soos hulle wil. Dit sal tot 'n versterkte selfbeeld bydra, aangesien hulle sal voel dat hulle in beheer van hul doen en late is. Dit is dus die ouers se plig om hul adolessent aan te moedig om vry en onafhanklik rond te beweeg, asook om mobiliteit as funksioneringstaak ten volle te bemeester.

Van die respondente (vier uit tien) het egter ook gesê dat vakansies/naweke tuis vir hulle 'n onaangename tyd is, omdat hulle alleen en ongelukkig by die huis is terwyl hul ouers werk. 'n Verdere aspek wat na vore gekom het, is die feit dat hierdie adolessente wat reeds van jongs af in instituutsorg is, nie werklik vriende in hul tuisdorp het nie. Hulle is dus gedurende vakansies eensaam en alleen en het niemand om by te kuier nie, aangesien hulle die grootste deel van hul lewe weg van hul ouerhuis se omgewing is. Een respondent het ook aangetoon dat hy by sy ouerhuis minder vryheid ervaar vanweë die feit dat die omgewing so onbekend aan hom is. Dit het na vore gekom dat hy ingeperk voel deurdat hy nie kan rondgaan soos hy wil nie, aangesien sy tuisdorp nie aan hom bekend is nie en dit daarom ook vir 'n persoon met gesiggestremdheid te gevaarlik is om alleen te loop.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 1, punt 1.3) het aangedui dat die kind met gesiggestremdheid reeds van jongs af uit sy bekende omgewing - gesin en gemeenskap - weggeneem word ten einde opvoeding in 'n spesiale inrigting te ontvang. Hierdie kind sal dus reg deur sy grootwordjare net vir kort tye by sy gesin wees. Na aanleiding van bogenoemde feit is die navorser van mening - net soos wat dit in die empiriese gegewens na vore gekom het - dat hierdie adolessente gedurende vakansies by die huis geïsoleer is van vriende van sy portuurgroep. Die huislike omgewing is as't ware vir hom hoogs onbekend en hy het geen vriende daar nie. Die adolessent voel alleen en eensaam by die huis en dít is uiters onaangenaam - veral tydens hierdie spesifieke lewensfase - en kan ook 'n negatiewe invloed op sy selfbeeld uitoefen. Die omgewing self is ook redelik onbekend aan die adolessent en daarom het hy nie altyd die selfvertroue om dit alleen te gaan verken of byvoorbeeld dorp toe te stap nie. Dit sal die adolessent se vryheid beperk.

Om by laasgenoemde kwessie aan te sluit, is daar in die literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4) bevind dat adolessente met gesiggestremdheid meer geneig is om sosiale isolasie te ervaar, terwyl hulle ook moeiliker vriende maak. Die navorser is dus van mening dat hierdie adolessente vakansies/naweke by die huis as 'n uiters eensame tydperk kan ervaar, wat dit vir hulle onaangenaam kan maak.

'n Verdere aspek wat vakansies/naweke vir die adolessent met gesiggestremdheid onaangenaam maak, is wanneer daar onenigheid tussen die gesinslede is. Die navorser is van mening dat dit vir enige kind - hetsy gesiggestremd of sonder gestremdheid, adolessent of nie - onaangenaam is wanneer daar 'n bakleiery in die huis is.

5.2.1.2 *Interaksie/verhouding*

Dit blyk uit die empiriese data dat adolessente met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, voel dat hulle nie met hul ouers oor diep sake van belang kan gesels nie - "net oor die ABC van die lewe". Die navorser is van mening dat hierdie inligting wat uit die empiriese data bekom is, tweeledig is. Die eerste faktor wat hier 'n rol kan speel, is die lewensfase waarin die respondent verkeer, naamlik adolessensie. Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4 en 3.3.1) bevestig dat met die adolessent se strewe na 'n eie identiteit en die ontwaking van 'n gevoel van selfstandigheid, dit kan gebeur dat hy in botsing met sy ouers en ander lede van sy gesin kan kom. Dit kan tot ernstige spanning in die gesin lei. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat die adolessent tydens hierdie fase geneig is om minder private aangeleenthede met sy ouers te bespreek, sodat waardevolle interaksie en kwaliteit tyd saam met sy ouers gevolglik ook sal verminder. Beide partye sal die gevoel kry dat hulle "uit mekaar dryf" en net oor oppervlakkighede (die "ABC van die lewe") kan gesels.

Die tweede faktor wat hier 'n moontlike rol kan speel, is institusionalisering. Die adolessent het 'n groot deel van sy grootwordjare weg van die huis bestee en was genoodsaak om 'n eie lewe weg van sy ouerhuis te bou. Die twee partye het mekaar dus net vir kort tye gedurende elke jaar gesien. Dit het moontlik die verhouding tussen ouer en kind geaffekteer en veroorsaak dat die band nie so heg is dat die adolessent gemaklik is om private aangeleenthede met sy ouers te bespreek nie. Die navorser wil egter beklemtoon dat dit nie noodwendig die geval is nie, aangesien gereelde kommunikasie tussen ouer en kind - hetsy per brief, telefoon of e-pos - die band en vertrouensverhouding tussen hulle kan versterk. Dit is belangrik dat ouers hul kinders, al is hulle nie by die huis nie, gereeld op hoogte van sake by die huis en gemeenskap hou ten einde die band tussen die twee partye, en ook tussen die adolessent en sy ouerhuis en omgewing, te versterk en te bou. Die navorser wil ouers ook aanmoedig om die kommunikasiemedium wat hul adolessent gebruik, byvoorbeeld braille, aan te leer ten einde op 'n effektiewe wyse met hom te kommunikeer. Dit sal ook vir die adolessent 'n teken wees dat sy ouers werklik in sy leefwêreld belangstel; die vertrouensverhouding tussen ouer en adolessent sal as resultaat hiervan versterk word.

5.2.1.2 *Voorkeurbehandeling*

Dit blyk uit die empiriese data dat adolessente met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, ervaar dat hulle soms deur hul ouers bederf word - veral wanneer hulle aan die einde van 'n kwartaal pas by die huis gekom het. Hierdie spesiale aandag wat aan die adolessent gegee word, veroorsaak dat sy sibbe jaloers en ongelukkig raak. Hierdie negatiewe houding van die sibbe is uit die aard van die saak ook vir die adolessent uiters onaangenaam. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat dit nie altyd vir ouers moontlik is om dieselfde behandeling aan al die kinders te gee nie, veral met die tuiskoms van hul adolessent met gesiggestremdheid ná 'n lang afwesigheid. Liefdevolle ouers sal outomaties ekstra aandag wil gee en die

adolesent wil bederf. Dit is egter nodig dat ouers die ander kinders op die koms van hul broer moet voorberei en ook aan hulle moet verduidelik dat die hele gesin moet saamwerk om hom 'n warm verwelkoming te gee ná 'n lang kwartaal in instituutsorg. Die navorser is van mening dat indien die ander kinders die situasie van hul broer met gesiggestremdheid beter verstaan, dit hul gevoelens van jaloesie behoort te verminder. Die onaangenaamheid wat hiermee gepaard gaan, sal dus ook verminder.

5.2.2 Hooftema 2: Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing van sy gesinslede se persepsie ten opsigte van die vooruitsig dat hy vakansies/naweke huis toe kom

Die tweede hooftema wat uit die empiriese data geïdentifiseer is, is die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing van sy gesinslede se persepsie ten opsigte van die vooruitsig dat hy vakansies en/of naweke huis toe kom. Hierdie beskouing van die respondente is in drie subtemas onderverdeel, naamlik spesiale aktiwiteite, verbale gedrag en nie-verbale gedrag. Die subtemas met hul onderskeie kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.2.1 Spesiale aktiwiteite

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente van mening is dat hul gesinslede wel na hul tuiskoms met vakansies en/of naweke uitsien, aangesien spesiale aktiwiteite wat die gesin saam kan doen, beplan word. Respondente het genoem dat die gesin gedurende hierdie tyd uitstappies onderneem en dinge saam doen, soos om as gesin vleis te braai. Dit word beskou as 'n teken dat hul gesinslede bly is oor hul tuiskoms.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.7) het aan die lig gebring dat 'n kind met gesiggestremdheid op 'n drastiese wyse van 'n substansiële deel van sy sosiale omgewing ontnem is. Hierdie adolessent se kontak met die sosiale omgewing word belemmer en alhoewel hy nie in stilte geïsoleer is nie, leef hy in 'n visuele vakuum wat sy hele wese omsluit en hom algaande meer in homself sal dryf. Die navorser kom dus tot die gevolgtrekking dat indien die gesin die adolessent betrek en moeite doen met sosiale aktiwiteite soos gesinsuitstappies, dit doeltreffende kontak met sy sosiale omgewing sal bevorder, wat weer daartoe sal lei dat hy meer in kontak met andere rondom hom is. Dit sal verhoed dat hy na binne homself sal draai vir stimulasie en kontak. Sy bewustheid van sy omgewing sal dus ook verhoog word. Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.7) bevestig dat hierdie adolessente, as gevolg van problematiese kommunikasie, hul leefwêreld (samelewing) ervaar asof dit eerder aan ander - siende persone - behoort. Die navorser kom dus tot die gevolgtrekking dat indien die gesin die adolessent aktief deel van hul leefwêreld maak en hom op gesinsuitstappies trakteer, hy sal voel dat hy ook 'n volwaardige plek in sy gesin (omgewing) het, wat tot positiewe gevoelens sal lei.

5.2.2.2 *Verbale gedrag*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente na aanleiding van verbale gedrag, met ander woorde dít wat aan hulle gesê word, kan aflei of hul gesinslede bly is om hulle ná 'n lang week en/of kwartaal te sien of nie. Respondente het voorbeelde van verbale gedrag genoem wat hulle as positief ervaar, byvoorbeeld wanneer die ouers sê hulle het die kind gemis; wanneer daar oorvertel word dat die klein boetie/sussie gedurende die week/kwartaal na hom vra; en wanneer daar grappies vertel word. Negatiewe verbale gedrag wat respondente genoem het, is 'n bakleiery en 'n geraas met die kind - veral die sibbe met die adolessent. Respondente het jaloesie as rede hiervoor aangevoer. Hulle is van mening dat die ander kinders jaloers is op die ekstra aandag wat hulle kry wanneer hulle by die huis is.

Die navorser is van mening dat hierdie adolessente as gevolg van hul gebrek baie meer op verbale aspekte ten opsigte van die verkryging van nuttige inligting vanuit hul omgewing ingestel is. Hierdie adolessente heg dus baie waarde aan dit wat in direkte woorde aan hulle gesê en vertel word. Dit (direkte woorde) is die enigste manier van kommunikasie wat hulle ten volle kan benut en bemeester. Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4) bevestig hierdie gegewens en wys daarop dat kinders met gesiggestremdheid meestal tydens kommunikasie baie min inligting vanuit hulle omgewing ontvang, aangesien liggaamstaal nie waargeneem kan word nie en hulle slegs op gehoor staatmaak. Die navorser kom dus tot die gevolgtrekking dat dit uiters belangrik is dat ouers aan hul adolessent moet kommunikeer dat hulle lief is vir hom, hom gemis het en bly is dat hy weer by die huis is. Met hierdie direkte manier van kommunikasie kan positiewe boodskappe aan die adolessent met gesiggestremdheid oorgedra word, sonder die moontlikheid van misverstande. Ware gevoelens kan op hierdie manier gekommunikeer en met mekaar gedeel word. Dit sal daartoe bydra dat die adolessent welkom voel by sy ouerhuis en die gesinsbande sal sodoende versterk word.

5.2.2.3 *Nie-verbale gedrag*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente na aanleiding van nie-verbale gedrag, met ander woorde dít wat nie gesê word nie, maar gewys word, kan aflei of hul gesinslede bly is om hulle ná 'n lang week en/of kwartaal te sien, of nie. Voorbeelde wat deur die respondente genoem is en positief ervaar word, is wanneer die ouers of gesinslede hom 'n stywe drukkies gee met die herkoms; die vader sy seun se skouer 'n spesiale druk gee; en wanneer daar gehuil word as hy weer moet weggaan.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.7) het aan die lig gebring dat problematiese kommunikasie aan die adolessent met gesiggestremdheid se kant sy betrokkenheid in sy leefwêreld negatief beïnvloed. Liggaamstaal wat oor 'n afstand gekommunikeer word, byvoorbeeld gesigsuitdrukkinge, kan nie waargeneem word nie. Baie subtiele dog noodsaaklike inligting word tydens sosiale interaksie met behulp van nie-verbale gedrag oorgedra - wat dan verlore gaan. Die navorser kom dus tot die gevolgtrekking dat

nie-verbale gedrag slegs vir hierdie adolessent van nut is indien dit direk en persoonlik aan hom gekommunikeer word, byvoorbeeld die gee van 'n drukkie. Blye of opgewonde gesigsuitdrukkings van gesinslede wanneer hulle hom vir die eerste keer weer sien, het geen waarde vir die adolessent nie, aangesien hy dit nie kan waarneem nie.

5.2.3 Hooftema 3: Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se mening ten opsigte van take en verantwoordelikhede wat in die gesin aan hom toegeken is

Die derde hooftema wat uit die empiriese data geïdentifiseer is, is die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se mening ten opsigte van take en verantwoordelikhede wat in die gesin aan hom toegeken is. Die menings van die respondente is in drie subtemas onderverdeel, naamlik bereidwilligheid om take uit te voer, vermoë om take uit te voer en bereidwilligheid om hulp te vra. Die subtemas en hul onderskeie kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.3.1 Bereidwilligheid om take uit te voer

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente grotendeels positiewe gevoelens ervaar ten opsigte van take en verantwoordelikhede wat aan hulle toegeken is. Hulle noem dat dit hulle soos 'n normale mens laat voel wat soos enige ander normale kind iets kry om te doen. Hierdie normale behandeling wat van hul ouers ontvang word, wek positiewe gevoelens by die respondent. 'n Gevoel van trots word ook ervaar wanneer so 'n taak wat aan hom toegeken is, bemeester word.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.5) het aan die lig gebring dat 'n persoon se selfbeeld 'n uiters belangrike dimensie van die self is. Selfbeeld kan gedefinieer word as die evaluering van 'n persoon se sukses ten opsigte van die bereiking van selfgestelde doelwitte. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat indien ouers take aan 'n adolessent gee om in die huis uit te voer, dit hom die geleentheid sal gee om iets suksesvol te bemeester, asook om verantwoordelikheid daarvoor te aanvaar. Wanneer die adolessent met gesiggestremdheid 'n taak suksesvol bemeester het, sal dit outomaties sy selfbeeld versterk aangesien hy 'n selfgestelde doelwit bereik het. Die sin van die self sal dus ook versterk word deurdat sy selfbeeld versterk is. Die adolessent word ook terselfdertyd bemagtig om dinge op sy eie te kan doen, deurdat hy in homself sal begin glo. Onafhanklikheid word dus indirek bevorder deurdat die adolessent meer selfvertroue sal kry om take op sy eie te doen, sonder die hulp van ander. Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4 tot 3.2.5) bevestig dat onafhanklikheidswording tydens puberteit 'n baie belangrike ontwikkelingstaak is. Die navorser is van mening dat ouers hierdie onafhanklikheidswording moet aanmoedig en die adolessent die geleentheid moet gee om dit suksesvol te bemeester. 'n Manier om dít te doen, is om reeds van jongs af take en verantwoordelikhede aan die adolessent met gesiggestremdheid toe te vertrou, vertrou in hom te openbaar, asook om hom die geleentheid te gee om iets vir homself te doen en te bemeester. Dit sal tot

positiewe mens-in-omgewing-passing bydra. Die adolessent sal in staat wees om onafhanklik te funksioneer, dit wil sê hy sal alledaagse dinge vir homself kan doen sonder om te moet wag dat ander hom kom help. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat die kind wat in staat is om onafhanklik te funksioneer baie beter in die instituut sal aanpas en dus ook gelukkiger sal wees.

5.2.3.2 *Vermoë om take uit te voer*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente van mening is dat hulle ook 'n keuse gegee moet word ten opsigte van die uitvoering van die taak. Hulle voer aan dat hulle hul eie vermoëns ken en dus weet watter take bo hul vuurmaakplek is. Hulle wil dus self besluit of hulle die taak gaan (of kan) doen of nie. Om nie in staat te wees om 'n taak te kan bemeester nie, is vir die respondente 'n uiters negatiewe ervaring. Dit laat hulle soos 'n mislukking voel.

Literatuur (vergeelyk hoofstuk 4, punt 4.3.1) beskou gestaltterapie as 'n terapeutiese benadering wat op die menslike groei, bewustheid en verantwoordelikheid fokus. Wanneer die adolessent met gesiggestremdheid tydens sy groeiproses tot verhoogde bewustheid van homself in sy omstandighede (spesifiek die saamleef met gesiggestremdheid as fisiese gebrek) gelei word, word hy bemaagtig om tydens probleemoplossing keuses te maak en om verantwoordelikheid vir hierdie keuses te aanvaar. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat die adolessent deur middel van speltherapie tot verhoogde bewustheid gelei kan word, sodat hy sy eie vermoëns kan leer ken en dus sal weet waartoe hy in staat is en watter take hy vanweë sy gebrek nie sal kan baasraak nie. Dit is uiters belangrik dat die adolessent se bewustheid van die self verhoog word, dit wil sê wie hy is, hoe hy voel, waarvan hy hou en nie hou nie, wat sy behoeftes is, wat hy wil doen en hoe hy dit gaan doen. Dit sal daartoe lei dat die adolessent 'n goed deurdagte keuse ten opsigte van take wat aan hom toegeskryf word, kan uitoefen, asook dat hy die verantwoordelikheid daarvoor kan aanvaar. Die navorser is verder van mening dat ouers hul adolessente keuses moet gee ten opsigte van alledaagse dinge en take in die huis. Dit sal aan die adolessent 'n gevoel van beheer ten opsigte van sy lewe gee, wat van kardinale belang is ten einde suksesvolle mens-in-omgewing-passing te ervaar. Soos reeds bespreek by hooftema 1, punt 5.2.1.1, is die aspek van beheer by die adolessent met gesiggestremdheid noodsaaklik. Ouers moet hierdie aspek dus altyd in gedagte hou en soveel moontlik keuses en besluite ten opsigte van alledaagse dinge aan die adolessent oorlaat, ten einde dit suksesvol aan te spreek.

5.2.3.3 *Bereidwilligheid om hulp te vra*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente van mening is dat hulle self 'n gesinslid om hulp sal vra indien hulle nie 'n taak kan bemeester nie.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 2, punt 2.6) het aan die lig gebring dat 'n persoon met gesiggestremdheid nooit te trots moet wees om hulp te vra nie. Só 'n persoon moet dus dadelik hulp vra indien hy 'n probleem ondervind. Die navorser is van mening dat gesinslede met betrekking tot hierdie aspek ook 'n bydrae kan lewer deur die regte houding teenoor hul gesinslid met gesiggestremdheid te openbaar, dit wil sê om nie geïrriteerd en kortaf te reageer wanneer daar van hulle gevra word om hulp te verleen nie. Dit sal die adolessent die vrymoedigheid gee om in die toekoms na hulle te draai indien hulp benodig word. Die navorser kom verder tot die gevolgtrekking dat die adolessent met gesiggestremdheid se eerste ervaring daarvan om hulp by andere te vra, by sy ouerhuis plaasvind. Indien hy dus hier korrek en op 'n liefdevolle wyse hanteer word, sal dit daartoe bydra dat die kind 'n positiewe konnotasie daaraan heg. Dit sal hom dus die vrymoedigheid gee en hom leer om ook in vreemde, sosiale situasies by andere hulp te vra. Situasies waar die adolessent in die verleentheid gestel kan word, sal sodoende verhoed word.

Om by bogenoemde kwessie aan te sluit, bevestig literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4) dat kinders met gesiggestremdheid voordelig of nadelig beïnvloed kan word deur die gedrag van ander teenoor hulle. Volgens die navorser is 'n voorbeeld van positiewe beïnvloeding die volgende: 'n Adolessent met gesiggestremdheid probeer eers self 'n taak bemeester, kom dan tot die besef dat hy hulp nodig het en besluit dus om die hulp van 'n gesinslid te vra. Die gesinslid reageer positief op die adolessent se versoek (dit wil sê hy handhaaf die korrekte houding tydens hulpverlening) en moedig dus die adolessent aan om in die toekoms weer met vrymoedigheid om hulp te vra. 'n Voorbeeld van negatiewe beïnvloeding is egter wanneer mense (gesinslede) dinge vir hierdie kinders doen wat hulle veronderstel is om self te doen. Hulle leer dan aan om hulpeloos te wees. Die navorser wil hierdie aspek baie sterk beklemtoon en gesinslede aanmoedig om die adolessent eers die geleentheid te gee om self - onafhanklik van die hulp van ander - 'n taak te bemeester. Dit sal tot meer onafhanklike funksionering by die adolessent bydra, sy selfbeeld versterk en dus sy mens-in-omgewing-passing verbeter. Indien die adolessent egter ná sy eie probeerslae om hulp vra, moet dit met die regte gesindheid verleen word.

5.2.4 Hooftema 4: Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing van sy deelname aan die besluitnemingsproses in sy gesin

Die vierde hooftema wat uit die empiriese data geïdentifiseer is, is adolessente met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing van hul deelname aan die besluitnemingsproses in hul gesin. Drie subtemas is onder hierdie hooftema geïdentifiseer, naamlik emosies ten opsigte van deelname aan besluitneming, betrokkenheid by besluitneming en die invloed van besluitneming op die atmosfeer in die huis. Die subtemas met hul onderskeie kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.4.1 *Emosies ten opsigte van deelname aan besluitneming*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente dit as besonder positief ervaar indien hulle deel van die gesin se besluitnemingsproses gemaak word. Nege uit die tien respondente het aangetoon dat hulle aan gesinsbesluite deelneem, terwyl net een aangevoer het dat sy mening nie gevra word nie. Respondente noem dat, indien hulle toegelaat word om aan besluitneming in die huis deel te neem en hulle dus die geleentheid gegee word om hul mening te lug, dit hulle deel van hul gesin laat voel en aan hulle wys dat daar vir hulle omgee word. 'n Verdere aspek wat volgens die respondente hierdeur meegebring word, is dat dit hulle soos normale adolessente laat voel, deurdat hulle normaal hanteer word. Ter aansluiting hierby noem hulle dat hul deelname hieraan ook bevestig dat hulle nie dom of mal is soos sommige mense mag dink nie; dis uiteraard net hul oë wat iets makeer. Die respondent wat aanvoer dat hy nie deel van gesinsbesluite gemaak word nie, noem dat dit hom hartseer, ongelukkig en uitgesluit laat voel.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.5) het aan die lig gebring dat adolessente met gesiggestremdheid voel dat hulle nie in beheer van hul eie lewens is nie (ook bespreek tydens hoofteema 1, punt 5.2.1.1). Hulle word nie altyd die geleentheid gegee om hul eie keuses en besluite te maak nie. Dit kan 'n negatiewe invloed op die adolessent se selfbeeld en selfvertroue hê. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat 'n kind/adolessent se gesinslewe as't ware sy léwe is; dit is hier waar hy gevorm en ontwikkel word. Hy is deel van sy gesin; hy behoort tot sy gesin. Die gesinsisteem is die belangrikste sisteem in 'n kind se lewe en het die grootste invloed op hom. Jou gesinslede is die persone wat veronderstel is om jou die beste te ken, die meeste vir jou om te gee en die liefste vir jou te wees. Indien hulle dit egter nie eens nodig ag om jou mening te vra ten opsigte van sake wat jou gesin (waarvan jy deel is) raak nie, sal dit die adolessent se selfbeeld en selfvertroue kwaai knou. As die mense wat jou die beste ken en die liefste vir jou is, nie jou mening na waarde ag nie, hoe moet ander mense dit doen? Dit is dus logies dat hierdie optrede van 'n gesin hul adolessent met gesiggestremdheid baie ongelukkig, hartseer en uitgesluit kan laat voel. (Vergelyk literatuur, hoofstuk 3, punt 3.2.5.) Sy selfbeeld en selfvertroue sal dus negatief beïnvloed word, wat ook indirek sy mens-in-omgewing-passing sal strem.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.2) het bevestig dat nuwe denkvermoëns en morele waardes tydens adolessensie ontwikkel, terwyl die persoonlikheid gevestig word. Hierdie kognitiewe veranderinge bring die adolessent se denkprosesse in lyn met dié van volwassenes en stimuleer denke ten opsigte van abstrakte en komplekse probleme. Adolessente is geneig om al meer oor dieselfde kwessies as volwasse mans en vroue te dink en te redeneer. Dit gee aanleiding tot debatte ten opsigte van nuwe, opwindende en kontroversiële kwessies by die huis en skool. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat adolessente (ook dié met gesiggestremdheid) in hierdie stadium van hul lewens gereed voel om 'n betekenisvolle deelname tot besluitneming in die gesin te lewer. Hulle het 'n behoefte daaraan om hul mening te gee oor kwessies wat hul lewe mag beïnvloed. Dit sal dus 'n uiters positiewe uitwerking op die algemene funksionering en

gemoedstoestand van die adolessent hê. Sy selfbeeld en selfvertroue sal versterk word. Die adolessent sal ook bemagtig word deurdat hy die proses van besluitneming in die veilige omgewing van sy gesin sal leer en dít hom in staat sal stel om hierdie vaardighede ook in die buitewêreld tot sy eie voordeel te gebruik. Die navorser wil ouers dus aanmoedig om hul adolessente aktief aan gesinsbesluite te laat deelneem. Die gevoel van “behoort aan” (teenoor sy gesin) sal verder verhoog, terwyl die vertrouensverhouding tussen ouer en adolessent ook versterk sal word indien die adolessent ervaar dat sy ouers sy mening na waarde skat.

5.2.4.2 *Betrokkenheid by besluitneming*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente van mening is dat die feit dat hulle nie daaglik by die huis is nie, maar in instituutsorg, die oorsaak is dat hulle nie deel van gesinsbesluite gemaak word nie. Hulle noem byvoorbeeld dat hulle nie by die huis was toe die een of ander besluit geneem is nie. Sommige respondente is egter weer van mening dat alhoewel hulle nie by die huis is nie, hulle per telefoon oor huislike sake ingelig word. Hulle kry dus die geleentheid om hul menings en insette oor die telefoon te gee.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.3.3) het aangetoon dat daar ‘n sterk samehorigheidsgevoel onder adolessente is. Daar is ‘n drang om mekaar se gewoontes en gedragpatrone na te volg. Daar is dus heelwat beïnvloeding onder mekaar, wat goeie en slegte gevolge kan hê. ‘n Gesonde en gedissiplineerde huislike agtergrond kan egter ‘n belangrike rol speel om verkeerde beïnvloeding teen te werk. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat dit vir die adolessent - veral die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg - uiters noodsaaklik is om te voel dat hy deel van sy gesin is en dus tot iets behoort. Hierdie adolessent is ver van sy ouerhuis en sien sy ouers net tydens naweke en/of vakansies. Hy is dus genoodsaak om hegte vriendskappe met ander adolessente wat ook in instituutsorg is, te sluit. Dit is dus vir hierdie adolessente, wat daaglik in mekaar se geselskap is, baie maklik om by verkeerde praktyke betrokke te raak indien hulle nie voel dat hul gesinslede waarlik vir hulle omgee en dat hulle tot hul gesin behoort nie. Hierdie adolessente kan dan geneig wees om dit by ander plekke of vriende te gaan soek. Die navorser is van mening dat ouers hierdie negatiewe beïnvloeding kan teenwerk deur die adolessent wat ver van die huis is, te laat voel dat hy waarlik deel van sy gesin is. Dit kan gedoen word deur onder meer die adolessent aktief deel te maak van besluite wat in die huis geneem word. Ouers moet moeite doen om hul adolessent in instituutsorg op hoogte van huislike sake te hou en hulle ook die geleentheid te gee om hul mening te lug. Dit kan suksesvol per telefoon, brief of e-pos gedoen word. Die navorser wil weer eens van die geleentheid gebruik maak om ouers aan te moedig om die kommunikasiemedium wat hul adolessent met gesiggestremdheid gebruik, naamlik braille, aan te leer. Dit sal kommunikasie vergemaklik en terselfdertyd ook ‘n teken van belangstelling in die wêreld van hierdie adolessent wees. Die vertrouensverhouding tussen ouer en adolessent sal as resultaat hiervan versterk en uitgebou word.

5.2.4.3 *Invloed van besluitneming op die atmosfeer in die huis*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente van mening is dat die besluite wat in die gesin geneem word, die atmosfeer in die huis affekteer. 'n Voorbeeld wat genoem is, is dat die gesin sou besluit om 'n kat aan te skaf, terwyl die respondent allergies is vir katte of nie van hulle hou nie. Wanneer hy dus weer by die huis sou kom, sal dit onaangenaam wees en sal hy dit dus nie daar geniet nie.

Die navorser is van mening dat bogenoemde omstandighede negatiewe emosies soos woede, frustrasie, ongelukkigheid en opstandigheid by die adolessent kan ontketen. Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4) bevestig dat die onderhandeling ten opsigte van die emansipasieproses tydens adolessensie gewoonlik 'n bron van wrywing in die huis is en dat dit verder tot 'n reeds konflik gevulde verhouding tussen ouer en adolessent kan bydra. Die navorser kom dus tot die gevolgtrekking dat indien ouers besluite sou neem sonder die medewete en insette van die adolessent, dit tot verhoogde konflik en wrywing in die huis sal bydra. Die atmosfeer in die huis sal dus uiters onaangenaam, stram en koud wees. Dit mag daartoe bydra dat die adolessent sy verblyf in sy ouerhuis as besonder negatief ervaar en kan ook negatiewe gevoelens laat opwel. Die vertrouensverhouding tussen ouer en adolessent sal dus nie versterk word nie, maar eerder afgebreek word. Die adolessent sal dus verder van sy ouerhuis wegdryf en geneig wees om 'n toevlugsoord weg van die konfliksituasie tuis te soek, deur hegte vriendskappe met mede-adolessente te sluit. (Vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4.)

5.2.5 Hooftema 5: Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se perspektief ten opsigte van die behandeling wat hy van sy ouers ontvang - verskil dit op enige manier van dié van sy sibbe?

Die vyfde hooftema wat uit die empiriese data geïdentifiseer is, is adolessente met gesiggestremdheid in instituutsorg se perspektief ten opsigte van die behandeling wat hulle van hul ouers ontvang - verskil dit op enige manier van dié van hul sibbe? Hierdie perspektief van die respondente is in die volgende subtemas onderverdeel: normale behandeling, voorkeurbehandeling, strenger behandeling en emosies ten opsigte van die behandeling wat respondente ontvang. Die subtemas en hul onderskeie kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.5.1 *Normale behandeling*

Dit blyk uit die empiriese data dat die meeste respondente (sewe uit die tien) van mening is dat hulle dieselfde (normaal) as hul broers en susters behandel is. Hulle noem dat hulle oor dieselfde voor- en nadele beskik as die ander - hulle is dus geregtig op dieselfde dinge as hul broers en susters. Hul ouers het hulle dus nie vanweë hul gestremdheid anders behandel nie.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.7) het aan die lig gebring dat adolessente met gesiggestremdheid hulself as “anders” sien met betrekking tot die mense in hul onmiddellike omgewing. Hierdie adolessent is geneig om homself vanweë sy gestremdheid as minderwaardig en ondergeskik aan ander te ag. Die navorser wil hierby aansluiting vind en is van mening dat die ouers van ‘n kind met gestremdhede hierdie perspektief van “andersheid” kan teenwerk deur hom reeds van jongs af normaal (dieselfde as die ander kinders) te hanteer in sy huislike opset. Indien daar reeds van jongs af by die kind die indruk geskep word dat hy nie anders (minder- of meerderwaardig) as ander is nie, sal dit tot ‘n beter mens-in-omgewing-passing bydra. Daar moet dus nie onderskeid getref word ten opsigte van hoe hy en die ander kinders behandel word nie, met ander woorde dít wat vir al die ander geld, moet ook op hom van toepassing wees. Slegs dán sal hy voel dat hy aanvaar word net soos hy is - met sy gestremdheid en al.

Die navorser wil egter beklemtoon dat bewustheid van die self en die omgewing ‘n belangrike konsep is waaraan ouers met betrekking tot bogenoemde kwessie aandag moet gee. Soos reeds bespreek (punt 5.2.3.2) is dit nodig dat die adolessent met gesiggestremdheid tot verhoogde bewustheid van die self en sy omgewing gelei moet word. (Speltherapie kan hiervoor benut word.) Dit sal daartoe bydra dat die adolessent homself (en sy gestremdheid) leer ken, aanvaar en suksesvol hanteer. Die adolessent sal dus in staat wees om self besluite ten opsigte van die deelname aan sekere gesinsaktiwiteite te kan neem. Hy sal insig in sy situasie en vermoëns ontwikkel en self besef tot op watter stadium hy met die res van sy gesin kan meedoen en wanneer hy ‘n ander alternatief vir behoeftebevrediging moet soek. Die navorser wil beklemtoon dat waar die adolessent se gestremdheid ‘n beperking op sy alternatiewe vir behoeftebevrediging plaas, dit veral noodsaaklik is dat hy sy omgewing moet leer ken en bewus moet wees van die gevolge van sy keuses. (Vergelyk literatuur hoofstuk 4, punt 4.3.2.3.) Die adolessent sal dus nie voel dat hy vanweë sy gestremdheid “anders” behandel word deur ouers/sibbe/samelewing nie, maar sal in staat wees om self verantwoordelike besluite te neem.

5.2.5.2 *Voorkeurbehandeling*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente van mening is dat hulle soms voorkeurbehandeling (bo dié van die ander kinders) ontvang wanneer hulle huis toe kom. Hulle noem dat hulle meer aandag kry en dat dit hul broers en susters jaloers en kwaad maak.

Hierdie aspek is reeds volledig by hooftema 1, subtema 5.2.1.3, bespreek.

5.2.5.3 *Strenger behandeling*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente voel dat hulle, veral kleintyd, baie strenger en oorbeskermd grootgemaak is in vergelyking met hul sibbe. Hulle noem dat hul ouers voortdurend bang was dat hulle sou

seerkry, met die gevolg dat hulle beperk is om net sekere aktiwiteite te mag doen. Van die respondente is tans ook van mening dat hul ouers steeds baie streng is met hulle en baie druk op hulle plaas. Hulle voel dat hulle nie soos “gewone” adolessente stout goed (kattekwaad) mag aanvang nie, maar soos “engeltjies” moet optree.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 2, punt 2.6) het bevestig dat kinders met gesiggestremdheid minder bedrewe is in aktiwiteite soos gooi, vang, balansering, slaan, liggaams- en ruimtelike bewustheid. Hierdie agterstande is die gevolg van negatiewe houdings by ouers en onderwysers, soos om oorbeskermend teenoor kinders met gesiggestremdheid te wees en hulle nie toe te laat om aan fisiese aktiwiteite deel te neem nie. Hulle word ook nie altyd die geleentheid gegee om aan fisiese aktiwiteite deel te neem nie en word dus van die sielkundige, sosiale en fisiese voordele wat dit inhou, ontnem. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat ouers en onderwysers se oorbeskermende houding teenoor kinders met gesiggestremdheid tot die wanfunksionering van die kind kan bydra. Aangesien hierdie gesagsfigure die kind oorbeskerm, ontnem dit hom van kontak en positiewe interaksie met sy omgewing. Dit kan tot ‘n onaktiewe leefstyl bydra, wat direk verantwoordelik is vir oorgewig by tieners. Dit kan weer indirek tot depressie en ‘n lae selfbeeld aanleiding gee. Adolessente kan tydens sportdae en buitelugaktiwiteite uitgesluit voel by die res van hul portuurgroep en dit kan daartoe bydra dat hulle hul van die samelewing onttrek. (Vergelyk hoofstuk 2, punt 2.6.)

Die navorser wil ouers dus aanmoedig om hul kinders met gesiggestremdheid (op verantwoordelike wyse) toe te laat om aan normale buitelugaktiwiteite deel te neem - hulle moet dit dus nie sommer net dadelik verbied nie. Ouers moet hul kinders bewus maak van die gevare wat hierdie aktiwiteite inhou, hulle die keuse gee om dit te doen en hulle dan ook leer om verantwoordelikheid vir hul besluite te aanvaar (verhoog bewustheid van die self en die omgewing soos reeds bespreek tydens punte 5.2.3.2 en 5.2.5.1). Beheer en kontrole ten opsigte van besluite in sy alledaagse lewe word sodoende aan die kind gegee. (Vergelyk literatuur hoofstuk 3, punt 3.2.5.)

5.2.5.4 Emosies ten opsigte van die behandeling wat respondente ontvang

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente gevoelens van woede, hartseer en ongelukkigheid ervaar indien hulle anders as die res van die kinders in die gesin behandel word. Hulle wil graag dieselfde behandel word, want dit laat hulle gelukkig en “normaal” voel.

Soos reeds bespreek (vergelyk literatuur hoofstuk 3, punt 3.3.3) wil adolessente nie “uit” of “anders” wees nie. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat hierdie adolessente oor dieselfde behoeftes as normaal siende adolessente beskik. Hulle wil dus ook nie “anders” wees of uitgesonder word vanweë hul gestremdheid nie. Hierdie tipe behandeling of houding teenoor adolessente met gesiggestremdheid sal

hulle laat voel dat daar iets met hulle verkeerd is, dat hulle “anders” of abnormaal is - dit wil sê nie normaal en gewoon soos die res (soos hulle graag wil wees) nie. Dit kan aanleiding gee tot die ontstaan van negatiewe emosies by die adolessent, wat direk ‘n negatiewe invloed op sy selfwaarde kan hê. ‘n Swak selfbeeld en selfwaarde kan die sosiale ontwikkeling van die adolessent strem, deurdat hy homself sal begin isoleer en onttrek van ‘n samelewing waar hy nie inpas nie - waar hy as “anders” beskou en behandel word. (Vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.5.) Die navorser is dus van mening dat ouers hul adolessent met gesiggestremdheid reeds van jongs af so normaal moontlik moet grootmaak en geen onderskeid moet tref met betrekking tot die behandeling en hantering van hom en sy sibbe nie.

5.2.6 Hooftema 6: Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se beskouing met betrekking tot die “deel voel” as volwaardige lid van sy gesin

Die sesde hooftema wat uit die empiriese data geïdentifiseer is, is die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg se beskouing met betrekking tot die “deel wees” as volwaardige lid van sy gesin. Hierdie beskouing van die respondente is in die volgende vier subtemas onderverdeel: die invloed van institusionalisering op die gevoel van “behoort aan”, gesinsgebeurtenisse, gesinsinteraksie en privaat ruimte van die respondent. Die subtemas en hul onderskeie kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.6.1 Die invloed van institusionalisering op die gevoel van “behoort aan”

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente nie altyd deel van hul gesinne voel nie, vanweë die feit dat hulle so ver van die huis is. Hulle voer aan dat hulle hul gesinslede baie min sien en net soms met hulle oor die telefoon praat.

Literatuur (vergelijk hoofstuk 2, punt 2.7) het bevestig dat die betrokkenheid van familie en vriende by die lewe van die kind in instituutsorg seker *die* belangrikste komponent is wat tot die optimale funksionering van die kind bydra. Familie en vriende se voortdurende ondersteuning en belangstelling in die kind se doen en late is uiters belangrik en versterk die gevoel van “behoort aan” by die kind. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat die struikelblok (institusionalisering) wat aangevoer word as die rede waarom die adolessent nie deel van sy gesin voel nie, oorkom kan word deur hierdie gevoel van “behoort aan” by die adolessent te versterk. Ouers kan die volgende doen om hierdie gevoel te versterk:

- Probeer om vakansies en/of naweke saam met die gesin ‘n aangename ervaring vir die adolessent te maak (soos volledig bespreek by hooftema 1).
- Openbaar die korrekte houding teenoor die adolessent wanneer hy huis toe kom, dit wil sê laat hom welkom en geliefd voel (soos volledig bespreek by hooftema 2).

- Vertrou take en verantwoordelikhede in die gesin aan die adolessent toe (sien hooftema 3 vir volledige bespreking).
- Maak die adolessent aktief deel van die gesin se besluitnemingsproses (sien hooftema 4 vir volledige bespreking).
- Behandel die adolessent normaal en sonder onderskeid (sien hooftema 5 vir volledige bespreking).

5.2.6.2 *Gesinsgebeurtenisse*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente waarlik deel van hul gesinne voel indien hulle nie uitgesluit word by gesinsgebeure wanneer hulle weg is nie. Hulle voer aan dat indien hulle voortdurend ingelig en op hoogte gehou word van wat by die huis aangaan, dit hulle deel van hul gesin laat voel. Indien hul mening ten opsigte van besluite met betrekking tot gesinsgebeurtenisse gevra word, laat dit hulle ook deel van die gesin voel deurdat hul mening dan deur die res van die gesin as belangrik beskou word.

Die invloed wat gesinsgebeurtenisse en die deelname aan die gesin se besluitnemingsproses op die gevoel van “behoort aan” het, is reeds volledig by hooftema 2, punt 5.2.2.1 en hooftema 4, punt 5.4.2.2 bespreek.

5.2.6.3 *Gesinsinteraksie*

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente se beskouing met betrekking tot die “deel wees” as volwaardige lid van hul gesin in 'n groot mate van die aard van gesinsinteraksie afhanklik is. 'n Respondent het genoem dat hy soos 'n buitestaander voel vanweë sy ouers se beskuldiging dat die gesinslede begin baklei sodra hy by die huis is. Hy voel dat hy die oorsaak van die bakleierey is, want weens sy gestremdheid vra hy voortdurend hulp en raak die gesinslede geïriteerd met hom. 'n Ander respondent het aangevoer dat hy nie deel van die gesin voel nie, aangesien hy nie in staat is om toepaslik en “korrek” met sy gesinslede te kommunikeer nie. Die voorbeeld wat gebruik is, is dat daar vir die adolessent vertel is dat wanneer hy by die huis kom, die klein boetie/sussie dadelik begin huil. Die respondent voer aan dat hy slegs met sy boetie/sussie probeer speel, maar dat hy/sy dit as terg beskou en dan begin huil.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 1, punt 1.3) het aan die lig gebring dat ouers van kinders wat gestremd (dus ook gesiggestremd) is, meer stres ervaar as dié van nie-gestremdes. Hierdie stresfaktore kan saamwerk en in die ouers en sibbe aanleiding gee tot die ontstaan van die een of ander houdingspatroon. Hierdie houdingspatroon en atmosfeer tussen gesinslede, en veral die ouers, kan 'n direkte invloed op die gesonde ontwikkeling van die kind met gesiggestremdheid hê. Indien hierdie houdings teenoor die kind negatief ingestel is, kan dit 'n invloed op die kind se belewenis ten opsigte van sy verhouding met sy gesin hê. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat die ekstra aandag wat die adolessent met gesiggestremdheid verg (byvoorbeeld om hierdie adolessent te help om sy skoene te soek op 'n baie ongeleë tyd wanneer almal

haastig is), tot 'n geïrriteerde - dus negatiewe - houding by die gesinslede aanleiding kan gee. Naweke en vakansies, wanneer die adolessent tuis is, kan dus deur die res van die gesin as 'n stresvolle tyd ervaar word. Spanning en wrywing kan tussen gesinslede opbou en tot 'n stywe atmosfeer in die huis bydra. Die navorser is van mening dat die adolessent uiters sensitief is vir negatiewe boodskappe vanuit sy omgewing (vergelyk literatuur hoofstuk 3, punt 3.2.5) en dit kan dus aanleiding gee tot die persepsie dat hy nie werklik deel van sy gesin is nie, maar slegs 'n buitestaander. Hy kan dus verantwoordelik voel vir die spanning en wrywing wat met sy tuiskoms tussen gesinslede heers.

Na aanleiding van wat die respondent ten opsigte van sy "misverstaande" kommunikasie met sy kleiner boetie/sussie aangevoer het, het literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.7) bevestig dat problematiese kommunikasie 'n aspek is wat die adolessent met gesiggestremdheid se betrokkenheid in sy leefwêreld negatief kan beïnvloed. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg nie geleer het om toepaslik met jonger kinders te kommunikeer nie. Baie van hierdie adolessente is reeds vanaf vyfjarige ouderdom in instituutsorg geplaas en het dus nooit werklik geleer hoe om toepaslik met jonger kinders - ook sy eie klein boetie/sussie - om te gaan nie. Kinders in instituutsorg is meestal net met hul eie portuurgroep in aanraking en het dus min of geen kontak met kinders wat jonger as hulle is nie. Dit is dus moontlik dat die adolessent se manier van kommunikasie ontoepaslik is en dus misverstaan kan word. Sulke gebeurtenisse kan verder bydra tot verhoogde spanning in die gesin, waarvoor die adolessent verantwoordelik kan voel. Skuldgevoelens, wat sy psigo-sosiale ontwikkeling negatief kan beïnvloed, kan dus na die oppervlak syfer. Hy kan dus voel dat sy eie gesinslede hom nie verstaan nie; gevolglik voel hy ook nie werklik deel van hulle nie.

5.2.6.4 Privaat ruimte van respondent

Dit blyk uit die empiriese data dat respondente weens die feit dat hul kamer gedurende die week/kwartaal as 'n spaarkamer benut word, nie deel van hul gesin voel nie. 'n Voorbeeld wat genoem is, is dat daar soms strykgoed op die bed lê wanneer hulle by die huis kom. Respondente voer aan dat gebeure soos hierdie uiters negatiewe emosies (byvoorbeeld woede, frustrasie, ongelukkigheid en hartseer) by hulle laat ontstaan. Dit laat hulle voel asof hulle nie werklik 'n privaat ruimte in die huis het nie en dat niks hul eie genoem kan word nie.

Die navorser is van mening dat ouers bewus gemaak moet word van hierdie negatiewe emosies wat by die adolessent ervaar word as gevolg van 'n insident soos bogenoemde. Dit kan moontlik die adolessent laat voel asof hy slegs 'n gas is wat gedurende sy verblyf (naweek/vakansie) in die "spaarkamer" moet slaap. Hy sal dus voel dat hy nie besitreg het op 'n vertrek as sy eie, privaat ruimte nie. Dit kan daartoe bydra dat hy homself nie as 'n volwaardige lid van die gesin ag nie.

5.2.7 Hooftema 7: Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se mening ten opsigte van dinge wat hy sou wou verander met betrekking tot sy grootwordproses

Die sewende hooftema wat die navorser geïdentifiseer het, was adolessente met gesiggestremdheid in instituutsorg se mening ten opsigte van veranderinge wat hulle sou wou aanbring met betrekking tot hul grootwordproses. Uit die data wat ingewin is, wil dit blyk dat die meeste van die respondente tevrede is met die wyse waarop hulle grootgemaak is, alhoewel hulle hier en daar dinge anders sou wou gehad het.

Twee subtemas is onder hierdie hooftema geïdentifiseer, naamlik die toon van begrip in die wêreld van die persoon met gesiggestremdheid en die behoefte aan normale behandeling. Hierdie subtemas en hul kategorieë sal vervolgens bespreek word.

5.2.7.1 Die toon van begrip in die wêreld van die persoon met gesiggestremdheid

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente voel dat hul ouers en gesinslede nie altyd genoeg begrip en belangstelling in die leefwêreld van die persoon met gesiggestremdheid toon nie. Respondente voer aan dat adolessente met gesiggestremdheid alledaagse gebeure anders as die normaal siende persoon beleef en ervaar. Hulle ag ander dinge van waarde en kan soms oor iets wat die normaal siende persoon glad nie sal pla nie, ongelukkig raak. Respondente voel dus dat hul ouers en gesinslede meer belangstelling en begrip vir hul behoeftes en gevoelens moet toon en ook daarvoor voorsiening moet maak.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 1, punt 1.1) het bevestig dat vanweë die feit dat die normale leefwêreld vir siendes gekonstrueer is, daar in 'n siende samelewing baie eise aan die persoon met gesiggestremdheid, wat spesiale behoeftes het, gestel word. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat die adolessent met gesiggestremdheid in instituutsorg spesiale behoeftes het vanweë die lewensfase waarin hy verkeer en die eise wat sy gestremdheid, asook institusionalisering, meebring. (Vergelyk literatuur hoofstuk 3, punt 3.2.) Ouers en gesinslede moet dus van hierdie faktore bewus gemaak word en daarna streef om met meer begrip en sensitiwiteit teenoor die adolessent op te tree. Die navorser is van mening dat ouers hul kinders reeds van jongs af moet aanmoedig om hul onderskeie en unieke behoeftes te kommunikeer. (Vergelyk literatuur hoofstuk 3, punt 3.2.5.) Sodoende sal behoeftes duidelik geïdentifiseer en aangespreek kan word. Dit sal ook misverstande ten opsigte van die adolessent met gesiggestremdheid se basiese en werklike behoeftes verminder. Die vertrouensverhouding tussen ouer en adolessent sal ook deur middel van hierdie openlike kommunikasie gebou en versterk word. Indien daar 'n sterk vertrouensverhouding tussen adolessent en ouer bestaan, sal hy nie na verkeerde dinge hunker ten einde sy behoeftes te bevredig nie, maar sy ouerhuis sy toevlugsoord maak.

5.2.7.2 *Behoeftte aan normale behandeling*

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente sou wou hê dat hul ouers hulle reeds van babatyd af soos enige normaal siende kind moes behandel. Die eerste aspek wat hulle sou wou verander, is die oorbekermende houding van hul ouers. Respondente het vertel dat hulle nie wil voel dat hulle heeltyd soos 'n babatjie opgepas word nie; hulle wil alledaagse dinge alleen en op hul eie ontdek en doen.

Die tweede aspek wat respondente anders sou wou gehad het tydens hul grootwordproses, is die beperking van afhanklikheid. Hulle voer aan dat hul ouers hulle meer dinge vir hulself moes laat doen het, want dit sou hulle beter op die lewe in die instituut voorberei het.

Die kwessies ten opsigte van normale behandeling en onafhanklikheid is reeds volledig by hooftema 5, punt 5.2.5.1 en hooftema 3, punte 5.2.3.1 en 5.2.3.3 bespreek.

5.2.8 Hooftema 8 : Die adolessent met gesiggestremdheid wat in instituutsorg is, se raad aan ouers wat kinders met dieselfde gestremdheid het

Die laaste hooftema wat uit die empiriese data geïdentifiseer is, is die raad wat adolessente met gesiggestremdheid in instituutsorg aan ouers wat kinders met dieselfde gestremdheid het, gee. Dit is in die volgende subtemas verdeel: onafhanklikheid, eerlikheid, behoefte aan normale behandeling, korrekte houding van 'n ouer, die stel van beperkings en algemene inligting ten einde die kennisbasis te verbreed.

5.2.8.1 *Onafhanklikheid*

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente ouers wil aanmoedig om hul kind met gesiggestremdheid reeds van jongs af dinge op sy eie te laat doen. Hulle is van mening dat die ouer nie dinge vir die kind moet doen nie, maar hom moet toelaat om eers self te probeer alvorens daar gehelp word. Respondente voeg hierby dat die kind hulp sal vra indien hy sou besef dat hy nie op sy eie gaan regkom nie, maar dat ouers nie die kind moet help voordat hy self om hulp gevra het nie. Hulle voer aan dat indien die kind nie van jongs af geleer het om dinge vir homself te doen nie, hy altyd op ander mense gaan staatmaak. Ouers moet ook hul kind toelaat om self oor dinge in sy lewe te besluit, dit wil sê ouers moet voortdurend besluitneming by die kind aanmoedig. Dit sal die kind help om in sy later jare (ook in die instituut) sy eie besluite onafhanklik te kan neem.

Die kwessie van onafhanklikheid is reeds volledig by hooftema 3, punte 5.2.3.1 en 5.2.3.3 bespreek. Die navorser wil egter byvoeg dat ouers die volgende kan doen om onafhanklikheid by die adolessent verder te verhoog:

- Vertrou take en verantwoordelikhede in die gesin aan die adolessent toe (sien hooftema 3 vir volledige bespreking).
- Maak die adolessent aktief deel van die gesin se besluitnemingsproses (sien hooftema 4 vir volledige bespreking).

Die navorser is van mening dat dit belangrik is dat ouers voortdurend erkenning aan die kind moet gee indien hy iets op sy eie reggekry het. Dit sal die sin van die self versterk; dit wil sê sy selfbeeld en selfvertroue verbeter. Hy sal dus meer vrymoedigheid hê om in die toekoms dinge vir homself te doen. Die kind word sodoende ook bemagtig om in die toekoms sy eie probleme op te los.

5.2.8.2 *Eerlikheid*

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente die karaktereienskap van eerlikheid by hul ouers van hoë waarde ag. Veral eerlikheid ten opsigte van klere wat by mekaar pas en goed by die respondent as mens lyk, word hoog aangeskryf. Die respondent voer aan dat hy noodgedwonge op die ouer se mening moet staatmaak en daarom is dit so belangrik dat die ouer eerlik met hom sal wees. Respondente is ook van mening dat ouers beslis nie vir hul kinders leuens moet vertel nie, maar deurgaans eerlikheid aan die dag moet lê. Die respondent noem ter afsluiting dat dit beslis die vertrouensverhouding tussen hom en sy ouers sal skaad indien hy sou agterkom dat hulle nie eerlik teenoor hom is nie.

Literatuur (vergeelyk hoofstuk 2, punt 2.6) het bevestig dat persone met gesiggestremdheid iemand betroubaar en eerlik saam met hulle neem wanneer hulle klere gaan koop. Dit is verder ook belangrik dat hierdie persoon bekend moet wees met sy kleresmaak ten einde die regte klere te koop. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat ouers in die posisie is om hierdie rol vir hul adolessent met gesiggestremdheid te vervul, aangesien hy in instituutsorg is en dus meestal net gedurende naweke of vakansies klere koop. Vanweë die lewensfase waarin die adolessent verkeer, is dit soveel belangriker dat hy goed moet lyk en voel oor homself ten einde die samelewing met selfvertroue tegemoet te kan stap. Die ouer moet dus te alle tye eerlik met hom wees. Die navorser is egter van mening dat ouers nie net met betrekking tot klerekoop eerlikheid aan die dag moet lê nie, maar ook in elke ander aspek wat die adolessent se lewe raak. Dit sal tot 'n sterk vertrouensverhouding tussen ouer en adolessent bydra. Die adolessent sal dan ook meer geneë wees om vertroulike sake met sy ouers, wat hy vertrou, te bespreek.

Die navorser is verder van mening dat indien ouers te alle tye eerlik - dus opreg - teenoor hul kinders is, dit 'n gevoel van sekuriteit en geborgenheid by die kind sal skep. Die kind sal die vertroostende wete hê dat hy te alle tye op die eerlike en opregte mening van sy ouers kan staatmaak. Dit sal hom dus 'n veilige hawe bied in tye van nood, wanneer eerlike en opregte raad benodig word ten einde moeilike lewensbesluite te neem.

Die navorser is van mening dat indien ouers die voorbeeld aan hul kind stel om altyd opreg en eerlik teenoor ander te wees, dit hom sal aanspoor om ook hierdie eienskap deel van homself te maak. Sy vriende sal dit weer in hom waardeer en dit sal hom dus 'n geliefde persoon by hulle maak. Dit sal tot verbeterde mens-omgewing-passing bydra, deurdat ander van hom sal hou en sy selfbeeld dus verhoog sal word.

5.2.8.3 *Behoeftes aan normale behandeling*

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente baie sterk voel oor bogenoemde kwessie (dit het bykans tydens elke hoofteema na vore getree). Daar bestaan 'n sterk behoefte by die adolessent met gesiggestremdheid om normaal gehanteer te word deur sy gesinslede, maar veral deur sy ouers. Respondente noem dat hulle net soos ander adolessente op gesinsuitstappies, byvoorbeeld na die dieretuin, wil saamgaan. Al kan hulle nie die diere fisies self sien nie, wil hulle graag die ervaring en belewenis saam met hul gesin deurmaak - hulle wil nie uitgesluit word nie. Gesinslede moet eerder aan hulle verduidelik wat hulle sien en hoe dit lyk. Hierdie aspek is reeds volledig by hoofteema 2, punt 5.2.2.1 bespreek.

In die gesinsituasie is respondente van mening dat hulle dieselfde as hul sibbe behandel wil word, dit wil sê wat vir die een kind geld, moet vir al die ander geld. Respondente wil ouers aanmoedig om take en verantwoordelikhede in die huis aan hul kind met gesiggestremdheid te gee, aangesien dit hom goed oor homself sal laat voel en ook sal toon dat hy normaal behandel word - soos die res. Hierdie aspek is reeds volledig by hoofteemas 3 en 5 bespreek.

Respondente is van mening dat hulle net soos ander "normale" adolessente die behoefte het om saans saam met vriende uit te gaan. Hulle voer aan dat ouers hul adolessent met gesiggestremdheid ook ten opsigte hiervan normaal moet hanteer, dit wil sê hulle moet hom dit toelaat en slegs 'n inkomtyd gee.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4) het aan die lig gebring dat adolessensie gekenmerk word deur 'n afname in die tyd wat saam met gesinne deurgebring word en 'n toename in die tyd wat saam met vriende bestee word. Hierdeur bemeester hulle die belangrike taak om intieme verhoudings met mense buite die ouerhuis te bou. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat adolessente met gesiggestremdheid oor dieselfde behoeftes beskik en daarom tyd saam met hul vriende wil bestee. Ouers moenie soortgelyke versoeke van hul adolessent afkeur of ontmoedig omdat hulle bang is dat hul kind nie op sy eie sal kan regkom nie. 'n Oorbeskermende houding (soos reeds bespreek by hoofteema 5, punt 5.2.5.3) van 'n ouer sal meer skade as goed doen, want dit sal die adolessent in opstand bring en ook sy sosiale ontwikkeling belemmer. Bogenoemde versoeke moet eerder ondersteun en aangemoedig word ten einde die sosiale ontwikkeling van die adolessent met gesiggestremdheid te bevorder. Tydens adolessensie is sosialisering

saam met sy portuurgroep uiters noodsaaklik ten einde optimaal te ontwikkel en te funksioneer in sy omgewing. Sy mens-in-omgewing-passing sal ook direk positief beïnvloed word.

Verder voer respondente aan dat hulle nie deur hul ouers as “gestremd” aan ander mense voorgestel wil word nie. Stel hulle soos enige ander kind slegs as “Hendrik” of “Sandra” voor - los die gestremdheid uit!

Die navorser is van mening dat ouers nie voortdurend op die adolessent se gestremdheid moet fokus nie, veral nie in die teenwoordigheid van vreemdes nie. Die adolessent weet teen hierdie tyd dat hy ‘n gestremdheid het; dit is dus nie nodig om gedurig daarna te verwys nie. Die adolessent kan hierdie tipe gedrag uiters negatief ervaar deurdat hy kan voel dat niemand hom as mens raaksien nie, aangesien almal in sy gestremdheid vaskyk. Hy is dus nie net “Hendrik” nie, maar “Hendrik met gesiggestremdheid”. Dit kan hierdie kind se selfbeeld baie negatief beïnvloed en hy is magteloos om iets daaraan te doen. Ouers moet daarop let om eerder op die adolessent se sterk punte te fokus en dit te beklemtoon. Die gestremdheid is slegs één aspek van die adolessent en daarom moet daar nie so ‘n groot ophef daarvan gemaak word nie. Indien ouers ‘n houding openbaar dat hul adolessent se gestremdheid nie so ‘n groot, onoorkombare “ding” in die kind se lewe is nie, sal die kind ook hierdie perspektief ten opsigte van sy gestremdheid ontwikkel en dus makliker daarmee saamleef. Sy identiteit en sin van die self sal as resultaat hiervan ook positief beïnvloed word.

5.2.8.4 *Korrekte houding van ‘n ouer*

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente aan ouers wat kinders met gesiggestremdheid het, die raad wil gee dat hulle nooit skaam vir hul kind moet wees nie. Hulle moet hul kind in die openbaar uitneem en trots wees op hierdie spesiale kind van hulle. Dit is verder volgens die respondente belangrik dat hulle met respek en liefde teenoor hom sal optree, die kind met sy gebrek sal aanvaar en hom nie sal veroordeel nie. ‘n Respondent het tot die slotsom gekom dat ouers hul kind met gesiggestremdheid moet geniet, aangesien dit ‘n voorreg is om hom groot te maak.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 1, punt 1.3) het bevestig dat ‘n ouer se houding teenoor sy kind die belangrikste faktor in sy lewe is. Die kind met gesiggestremdheid is baie afhanklik van sy ouers se onvoorwaardelike, positiewe aanvaarding en houding. Dit sal aan hom ‘n bron van veiligheid en sekuriteit verskaf. As die verhouding tussen ouer en kind gesond is, leer die kind homself ken en aanvaar as ‘n mens met ‘n eie identiteit en ‘n bestaansreg in die samelewing. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat indien ouers se houding van onvoorwaardelike liefde en aanvaarding ten opsigte van hul kind met gesiggestremdheid getuig, dit sy funksionering in sy leefwêreld positief sal beïnvloed. Die kind sal dus leer om homself te aanvaar net soos hy is. Dit sal daartoe bydra dat ‘n gesonde selfbeeld by die kind ontwikkel,

wat hom in staat sal stel om homself in sy leefwêreld te laat geld. Hy sal dus optimaal kan funksioneer en gesonde mens-in-omgewing-passing ervaar.

5.2.8.5 *Stel van beperkings*

Uit die empiriese data blyk dit dat respondente ouers wil aanmoedig om nie beperkings ten opsigte van sekere aktiwiteite wat normaalweg net op siendes van toepassing is, aan hul adolessent met gesiggestremdheid te stel nie. Hulle is van mening dat die kind die geleentheid gegun moet word om iets, byvoorbeeld motor bestuur of boks, eers self te probeer doen alvorens daar vir hom gesê word dat hy as gevolg van sy gestremdheid dit nie kan of mag doen nie. Hulle voer aan dat die adolessent die geleentheid gegee moet word om vir homself uit te vind dat 'n sekere aktiwiteit bokant sy vermoëns is. In die lig hiervan voel respondente dat 'n persoon met gesiggestremdheid toegelaat moet word om foute te maak en dan daaruit te leer, anders sal hy altyd daarvoor bly wonder.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.5) het aan die lig gebring dat fisiese defekte, byvoorbeeld ooggebreke, 'n negatiewe invloed op die persoonlikheidsontwikkeling van die adolessent kan uitoefen. Die adolessent ervaar dit geweldig negatief wanneer hy vanweë swakker liggaamlike vaardighede nie met die groep kan saamdoen nie, of homself deelname ontsê of dit ontsê word. Die jong adolessent spog graag met krag en vaardighede deur byvoorbeeld gevaarlike toertjies te doen (veral seuns) en is baie bewus daarvan wanneer ander iets kan doen wat hy nie kan of mag doen nie. Die adolessent met gesiggestremdheid kan weens sy siggebrek ook later begin om minder te waag of te eksperimenteer, omdat hy bang is vir mislukking. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat adolessente met gesiggestremdheid ook die behoefte het om met nuwe dinge (byvoorbeeld om vir die eerste keer motor te bestuur) te eksperimenteer en dinge vir hulself uit te vind. Hulle sal dit geweldig negatief ervaar indien hulle vanweë hul gestremdheid iets verbied word sonder om dit eers te probeer. Hierdie negatiewe en oorbeskerende houding van ouers (soos reeds bespreek by hooftema 5, punt 5.2.5.3) kan 'n negatiewe uitwerking op die adolessent se algemene funksionering hê, deurdat hy ook sal begin glo dat hy niks kan doen nie en daarom ook nie die vrymoedigheid sal hê om met nuwe dinge te eksperimenteer nie. Kontak met sy omgewing sal dus gebrekkig, oorversigtig en nie met volle oorgawe geskied nie. Optimale funksionering sal dus gestrem word.

Die navorser is van mening dat ouers hul adolessent met gesiggestremdheid moet toelaat om met dinge in sy onmiddellike omgewing te eksperimenteer en dinge vir homself uit te vind. Bewustheid van die self (soos reeds bespreek by hooftema 3, punt 5.2.3.2) en sy omgewing sal sodoende verhoog word en die adolessent sal deur middel van eerstehandse ervaring leer. Geen mens leer uiteraard uit sy suksesse nie, maar uit sy foute! Ouers moet dus hul kind met gesiggestremdheid toelaat om te waag en te misluk - net soos enige ander kind.

Die navorser wil ter afsluiting die aspek van “die behoefte aan normale behandeling” ook hier van toepassing maak (soos reeds bespreek by hooftema 2, punt 5.2.2.1). Die navorser wil ouers aanmoedig om hul adolessent met gesiggestremdheid ook met betrekking tot bogenoemde kwessie soos enige “normale” adolessent te behandel.

5.2.8.6 Algemene inligting ten einde die kennisbasis te verbreed

Uit die empiriese data blyk dit dat daar sekere algemene aspekte is wat vir ‘n adolessent met gesiggestremdheid belangrik is en respondente wil dus die volgende raad aan ouers gee:

- Indien ‘n ouer ‘n kind met gesiggestremdheid iewers los om ‘n rukkie te wag, is dit belangrik om nie net die kind in die niet te los nie, maar hom aan ‘n paal of ‘n gebou te laat vat. Hierdie kind voel baie veiliger wanneer hy aan iets konkreet kan vashou terwyl hy alleen wag. Om in die middel van nêrens gelos te word, laat hom bang en onseker voel.
- Wanneer ouers saam met hul kind met gesiggestremdheid op uitstappies gaan, is dit nodig dat daar vir die kind gewys en vertel word wat gesien word. Vertel aan hom hoe iets lyk - beskryf dit aan hom sodat hy ook deel van die ervaring kan wees.
- Kelners in restaurante is geneig om aan die ouers te vra wat die kind met gesiggestremdheid wil hê wanneer hulle die bestelling neem. Dit is dan die ouer se plig om die kelner tereg te wys en aan hom te sê om dit aan die kind self te vra. Moet dus nooit “deur” iemand anders praat as jy aan die persoon met gesiggestremdheid iets wil vra nie - praat direk met hom.

Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat adolessente met gesiggestremdheid ‘n besondere behoefte daaraan het om slegs normaal behandel te word deur die samelewing. Die ouerhuis is egter ‘n kind se eerste vesting waar hy sekuriteit en geborgenheid ervaar. Die behoefte om juis hiér normaal en met onvoorwaardelike liefde en aanvaarding behandel te word, is allesoorheersend. Die navorser is verder van mening dat ouers hul kind met gesiggestremdheid van jongs af moet aanmoedig om sy spesiale behoeftes en voor- en afkeure te kommunikeer (soos reeds bespreek by hooftema 7, punt 5.2.7.1). Dit sal meebring dat misverstande voorkom word en die adolessent en ouer sal mekaar ook beter verstaan. Die vertrouensverhouding tussen die twee partye sal dus sodoende versterk en gebou word.

5.3 Addisionele inligting soos verkry uit empiriese data

Die navorser het dit goed gedink om addisionele inligting wat na vore getree het, dit wil sê ekstra inligting buiten die agt hooftemas, ook kortliks in hierdie hoofstuk te bespreek. Vanweë die omvattendheid van die spelterapeutiese tegniek (gesinsassesseringstegniek) wat benut is om inligting van die respondente te bekom, het daar ander interessante inligting na vore getree wat, volgens navorser se mening, nie verlore

mag gaan nie. Twee addisionele temas is vanuit die empiriese data geïdentifiseer, naamlik respondente se verhouding met hul primêre versorger en respondente se verhouding met hul troeteldiere. Dit sal vervolgens kortliks bespreek word.

5.3.1 Respondente se verhouding met hul primêre versorger

Uit die empiriese data blyk dit dat die meeste respondente (ses uit die tien) 'n beter verhouding met hul vader as met hul moeder (primêre versorger) het. Van hierdie ses respondente het drie laat blyk dat hulle glad nie 'n goeie verhouding met hul moeder het nie. Hierdie respondente het aangevoer dat hul moeders minder liefdevol teenoor hulle is as hul vaders, dat sy negatiewe emosies soos frustrasie, woede, hartseer en ongelukkigheid by hulle ontlok en dat sy van die ander "normale" kinders voortrek. Die eerste geluid (gehoorsintuig) waarmee van die respondente hul moeders geassosieer het, was dié van haar geraas met die kinders, terwyl sy deur sommige as kortaf en geïrriteerd beskryf is. Die vaders, aan die ander kant, is meer positief deur hierdie respondente ervaar, deurdat hy ekstra aandag aan hulle gee (byvoorbeeld om vir hulle koffie te maak), saans kom nagsê, dinge saam met die respondente doen, hulle bederf en met hulle speel. Respondente het aangetoon dat hierdie positiewe houding van hul vaders teenoor hulle daartoe gelei het dat die twee partye wedersyds spesiale dinge vir mekaar doen en 'n hegte verhouding het.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.4) het aan die lig gebring dat die sosiale band tussen kinders met gesiggestremdheid en hul versorgers reeds vanaf babatyd geaffekteer word deurdat oogkontak ontbreek, die baba meer passief is, agterstande in sekere gedrag (byvoorbeeld om te glimlag) voorkom, die versorger se emosies ten opsigte van visieverlies verwerk moet word en ook omdat die skeiding tussen die versorger en kind (wanneer die kind vir spesiale opvoeding weggestuur word of vir lang tye gehospitaliseer word) 'n invloed op die verhouding het. Literatuur (vergelyk hoofstuk 1, punt 1.3 soos reeds bespreek by hooftema 6, punt 5.2.6.3) het ook bevestig dat ouers van kinders wat gestremd (dus ook gesiggestremd) is, meer stres ervaar as dié van nie-gestremdes. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat dit moontlik is dat die primêre versorger, wat in hierdie geval die moeder was, die meeste stres ten opsigte van die kind se gestremdheid kon ervaar het. Dit was die moeder se plig om bedags na die kind met sy spesiale behoeftes om te sien. Soms is daar ook ander kinders wat haar aandag verg - dit alles kan tot verhoogde stresvlakke en uitputting by die moeder bydra. Hierdie verhoogde stresvlakke en uitputting kan in haar houding en gedrag teenoor die kind met gesiggestremdheid manifesteer, wat hy dan as negatief sal ervaar.

5.3.2 Respondente se verhouding met hul troeteldier

Dit blyk uit die empiriese data dat agt uit die tien respondente besonder lief is vir diere, terwyl ses van hulle 'n spesiale band met hul troeteldier het of gehad het. Respondente het besonder baie toegeneentheid teenoor hierdie troeteldiere (meestal honde) getoon. Voorbeelde wat uit die empiriese data na vore gekom

het, lei soos volg: “My ma was ‘n rirug, ou *Lady*.”; “My hond het my opgepas met sy lewe.”; “Niemand het dit gewaag om naby my te kom nie; nie eens my ma nie.”; “My kat kom lê gedurig op my skoot en soek toenadering. Dit maak my gelukkig.” “My hond was my maat.” ‘n Respondent het na aanleiding van sy spesiale verhouding met sy troeldier genoem dat ‘n persoon met gesiggestremdheid ‘n meer spesiale band met ‘n dier het. Hy het verder gegaan en gesê dat ‘n dier hom beter verstaan as ‘n siende persoon.

Literatuur (vergelyk hoofstuk 3, punt 3.2.7) het aan die lig gebring dat kinders met gesiggestremdheid hul leefwêreld (samelewing) ervaar asof dit eerder aan ander - siende persone - behoort. Die navorser kom tot die gevolgtrekking dat kinders met gesiggestremdheid soms voel dat niemand hulle verstaan nie, dat hulle “anders” as ander is en dus uit voel. In die lig hiervan is dit moontlik dat hierdie kind vertroosting, liefde en aanvaarding by ‘n troeteldier kan vind. Gevolglik kan ‘n hegte band tussen kind en dier ontwikkel.

5.4 Samevatting

Die fokus van hierdie studie was ‘n spelterapeutiese assessering van die adolessent met gesiggestremdheid in institusionele verband se belewenis van sy verhouding met sy gesin.

Uit die empiriese data wat ingesamel is, is agt hooftemas geïdentifiseer en onder elke hooftema bepaalde subtemas en kategorieë. Dit kan soos volg opgesom word:

Tabel 5.1 Hoof- en subtemas soos geïdentifiseer vanuit die empiriese data

HOOFTEMAS	SUBTEMAS
1. Adolessent met gesiggestremdheid (instituuksorg) se ervaring van naweke en/of vakansies saam met sy gesin	<ul style="list-style-type: none"> • Emosies wat deur die respondent ervaar word • Interaksie/Verhouding • Voorkeurbehandeling
2. Adolessent met gesiggestremdheid (instituuksorg) se beskouing van sy gesinslede se perspektief ten opsigte van die vooruitsig dat hy naweke en/of vakansies huis toe kom	<ul style="list-style-type: none"> • Spesiale aktiwiteite • Verbale gedrag • Nie-verbale gedrag
3. Adolessent met gesiggestremdheid (instituuksorg) se mening ten opsigte van take en verantwoordelikhede wat in die gesin aan hom toegeken is	<ul style="list-style-type: none"> • Bereidwilligheid om take uit te voer • Vermoë om take uit te voer • Bereidwilligheid om hulp te vra
4. Adolessent met gesiggestremdheid	<ul style="list-style-type: none"> • Emosies ten opsigte van besluitneming

(instituutsorg) se beskouing van sy deelname aan die besluitnemingsproses in sy gesin	<ul style="list-style-type: none"> • Betrokkenheid by besluitneming • Invloed van besluitneming op die atmosfeer wat tuis heers
5. Adollesent met gesiggestremdheid (instituutsorg) se perspektief ten opsigte van die behandeling wat hy van sy ouers ontvang - verskil dit op enige manier van dié van sy sibbe?	<ul style="list-style-type: none"> • Normale behandeling • Voorkeurbehandeling • Strenger behandeling • Emosies ten opsigte van die behandeling wat die respondent ontvang
6. Adollesent met gesiggestremdheid (instituutsorg) se beskouing met betrekking tot die “deel voel” as volwaardige lid van sy gesin	<ul style="list-style-type: none"> • Invloed van institusionalisering op die gevoel van “behoort aan” • Gesinsgebeurtenisse • Gesinsinteraksie • Privaat ruimte van die respondent
7. Adollesent met gesiggestremdheid (instituutsorg) se mening ten opsigte van dinge wat hy sou wou verander met betrekking tot sy grootwordproses	<ul style="list-style-type: none"> • Die toon van begrip in die leefwêreld van die persoon met gesiggestremdheid • Behoefte aan normale behandeling
8. Adollesent met gesiggestremdheid (instituutsorg) se raad aan ouers wat kinders met dieselfde gestremdheid het	<ul style="list-style-type: none"> • Onafhanklikheid • Eerlikheid • Behoefte aan normale behandeling • Korrekte houding van 'n ouer • Stel van beperkings • Algemene inligting ten einde die kennisbasis te verbreed

Uit bogenoemde navorsingsresultate blyk dit dat adollesente met gesiggestremdheid (in instituutsorg) se belewenis ten opsigte van hul verhouding met hul gesin deur verskeie faktore beïnvloed word. Daar sal in die volgende hoofstuk gevolgtrekkings en aanbevelings gemaak word ten opsigte van die moontlike benutting van hierdie resultate, met die doel om dit aan ander spelterapeute in dieselfde veld, asook aan ouers wat kinders met gesiggestremdheid het, beskikbaar te stel.